

Košut slovesno proglasil popolno nezavisnost Ogerske in naznanil zbrane zbornice sklep, da Madjari ne priznavajo več habsburško-lotarinških vladarjev. Košut je sedaj postal predsednik novi ogerski republiki. Madjari so oblegali Budapešto ter se je polastili dne 21. vel. travna in peljali Košuta v slovesnem sprevodu v glavno mesto.

Košutova slava ni dolgo trajala, odstopil je že 11. vel. srpana in bežal v Turčijo. Dva dni pozneje se je pa udala glavna ogerska vojska v Vilagošu ruskemu generalu Paskieviču. Ogerska je sedaj izgubila vse svoje predprave in je bila združena z drugimi avstrijskimi deželami. Odpravili so ogersko ustavo in uvedli absolutistični način vladanja. Šele z oktobersko diplomom l. 1860. je tudi Ogersko dobilo novo ustavo, ki je veljala tudi za ostalo državo. Schmerling je trdil v dunajskem državnem zboru l. 1861., da si sme cesar pri potrjenju obstoječih zakonov pridržati posebne pravice, kajti obnovitev ogerske ustave je čin slobodne volje cesarjeve. Ta izjava cesarske vlade ni bila Ogrom nikakor po volji.

Navzlic temu pa je bila oktoberska diploma tudi za Ogre velika pridobitev, ker je podrla absolutizem. Schmerling je nameraval izvesti ustavo s februarskim patentom a našel mnogo ovir. Najhuje so se uprli februarskemu patentu Ogri na ogerskem državnem zboru meseca mal. travna l. 1861. Franc Deák je sestavil adresno, v kateri so poslanci cesarju razložili vzroke, zaradi katerih ne morejo sprejeti oktoberske diplome in februarskega patenta.

(Dalje prih.)

Kulturne slike s Kranjskega.

(Spisal Jos. Ciperle.)

1. Uvod.

svoji knjigi „Narodna vzgoja“ sem pisal v 55. poglavju sledeče besede:

„Lepa in dična je naša slovenska domovina. Ponosen bodi Slovenec nanjo. Kateri kos zemlje neki še hrani toliko milobe, toliko krasote, kot naša domovina. Prekrasna je nje lega, prekrasne in veličastne so naše goré in ravnine, bogati so zakladi, koje hranijo v sebi naša tla, bogati so pridelki, ki nam jih daré naša polja, jasno je naše nebó, čil, bister in razumen je narod, ki biva po naši domovini, narod slovenski.“

A med drugimi napakami ima naš narod še to, da se premalo briga za svojo domovino. Koliko je pač ljudi pri nas, ki se tako trdno drže svojega rojstnega kraja, da so jim prav sosedni kraji španske vasi. Kako naj bi se pa tudi navduševali za njo! Znano je pa tudi,

da se ravno v našem jeziku, po naših knjigah in časopisih tako malo piše o naših krajih, tedaj ti ljudje tudi prilike nimajo čitati kaj o domovini. Naravna posledica temu je pa, da se jim jame dozdevati, da v naši domovini sploh ni ničesa, o čemur bi se splačalo govoriti ali pisati. — Le poglejmo v tem obziru druge narodnosti. Vsak kotiček, vsak še tako preprost košček njih zemlje opisuje in slika se s tako natančnostjo in obširnostjo, ki bi bila vredna predostikrat boljšega predmeta. Dosega se pa s tem to, da se govori mnogo več o njih domovinah, nego o naši, ki je pa vendar mnogo lepša, nego marsikatera druga. — In potem dalje. Vsakdo lahko čuje na svoja ušesa k nam prihajajoče tujce, koliko vedó praviti o svoji domovini, kako laskavo in idejalno se izražajo o nji. Mi Slovenci pa sedimo tiho, vlečemo pač vse na ušesa, sem ter tje tudi vskliknemo: „Oh, to je tam lepo in dobro!“ toda o naši domovini ne izustimo niti glasu. Kako pa naj rečemo tudi katero, saj se ne brigamo in zato tudi ne vemo nič.“

In o naši zgodovini sem pisal v omenjeni knjigi v 58. poglavju sledeče:

„Rekel sem že, da Slovenci premalo poznamo svojo lepo domovino, ravno tako malo nam je znana naša zgodovina. A zgodovina je ravno najboljša učiteljica vsakega naroda in najboljši pripomoček, gojiti in vtrjevati narodno zavest in naroden pogum.“

Po šolah se učimo le skromnih odlomkov naše zgodovine, in vedno le takih odlomkov, ki nam kaže naše prednike v onih slučajih, kedar so prišli v dotiko s kakim mogočnejšim narodom. Da je pa takrat naš narod dobil vselej kako zausnico, to nas pa ravno lahko ne prepriča o sijajnosti naše zgodovine, marveč navdaja naša srca le z bridkostjo in malodušnostjo. Navdušiti nas ne more to nikakor. Saj je pa tudi umevno to. Naši pradedje, ki se nam slikajo kot orjaki, podlegajo vselej, kedar nam jih pokaže zgodovina. Kako naj se borimo mi njihovi slabi potomci vspešno za svoj obstanek! — A vendar ima zgodovina naša mnogo sijajnih dob, v kojih so se venčali naši junaški pradedje z nevenljivo slavo — toda tega se ravno ne najde nikjer po naših občih zgodovinah.

Zato bi bilo jako koristno in umestno, ako bi se jeli Slovenci vendar le resno in strogo pečati s svojo zgodovino. Videli bi, da ona ni nič manj slavna, nego kakega drugega naroda; videli bi, da smo imeli dostikrat celó več vspehe, nego drugi narodi; videli bi dalje, kakov ugled smo imeli v preteklih dobah celó pri svojih sedanjih nasprotnikih in zatiralcih; videli bi pa tudi, kaj bil je vzrok sedanjemu položaju našega naroda. A ravno napake, koje so zagrešili naši pradedje, bile bi mogočno navodilo nam, česa se izogibljimo. Da, zgodovina je modra učiteljica narodov, a znati in umeti se jo mora pred vsem.“

2. Vsebina temu spisu.

S tem spisom, ki izide pod naslovom „Kulturne slike iz Kranjskega“, hočem pričeti opisovanje naše mile domovine. Začenjam, kakor se vidi z opisovanjem najbolj slovenske dežele, z opisovanjem Kranjskega. Opisoval bom lego te dežele, nje veličastne gore in ravnine, nje mile kraje, zaklade, koje hranijo v sebi nje tla; pridelke, koje prideluje iz nje Slovenec v potu svojega obraza, nje zgodovino in še marsikaj drugega.

Mnogo tvarine imam nabrane o Kranjskem. Mnogo sem čital, mnogo sem pa opazoval tudi sam. Moja iskrena želja bi bila pač ta, da bi imel kdaj prostega časa toliko na razpolago, da bi podal Slovencem popolno sliko o Kranjski deželi, da bi jo opisal v vsakršnem obziru. Toda v to mi primanjkuje jedino le časa. To, kar sedaj podajem Slovencem, je le odlomek, le mala drobtinica tega, kar bi rad opisal v knjigi o Kranjski deželi. Bodi za sedaj dovolj to. Ako meni ne bode dano, izvršiti tega dela, najde se morda drug mož, ki stori to. Morda se mu celo olajša delo s tem spisom. Sedaj je treba iskati virov skoro izključno le v nemških knjigah. Slovenci smo namreč jako zaostali pri popisovanju svojih dežel.

Kdor je že bil toliko prijazen, da je čital kak moj spis, videl je, da skušam pisati vedno kolikor mogoče domače. Tega načela se bom držal tudi pri tem spisovanju. Knjiga ta namenjena je celemu slovenskemu narodu in celemu narodu bodi tudi umevna.

Hvalil bom, kar je hvale vrednega pri nas; grajal, kar je graje vrednega. Nikomur se ne bom laskal. Tega sploh nisem delal nikdar. Sem ter tje pride tudi kaka šaljiva izpod peresa. Saj se razume samo ob sebi, da pri nas ni rayno vse tako modro prirojeno, da bi se ne mogel človek pošaliti s to ali ono naredbo. Nedolžna šala pa koristi dostikrat več, nego najostrejša graja.

Glavni nalog temu spisu pa bodi, da vzbuja in goji zanimanje in ljubezen naroda do mile in čarobne zemlje Kranjske. Saj je znano, da le onega predmeta se oklene človek najiskreneje, kojega pozna natančno.

(Dalje prih.)

Prijateljeva pisma.

(Piše Pavel Križ.)

V Pušcavi, na Silvestrovo 1896.

I.

Pragi moj prijatelj Jovo! — Kdo bi si mislil, da hiti čas tako nevzdržno? Saj ni še tako dolgo, kar sem ti bil pisal častitko o novem letu, pa glej, zopet je tu! Prijateljska dolžnost me veže, da ti pišem zopet letos. A malo čudno se ti bo zdelo seveda to, da

2. Vsebina temu spisu.

S tem spisom, ki izide pod naslovom „Kulturne slike iz Kranjskega“, hočem pričeti opisovanje naše mile domovine. Začenjam, kakor se vidi z opisovanjem najbolj slovenske dežele, z opisovanjem Kranjskega. Opisoval bom lego te dežele, nje veličastne gore in ravnine, nje mile kraje, zaklade, koje hranijo v sebi nje tla; pridelke, koje prideluje iz nje Slovenec v potu svojega obraza, nje zgodovino in še marsikaj drugega.

Mnogo tvarine imam nabrane o Kranjskem. Mnogo sem čital, mnogo sem pa opazoval tudi sam. Moja iskrena želja bi bila pač ta, da bi imel kdaj prostega časa toliko na razpolago, da bi podal Slovencem popolno sliko o Kranjski deželi, da bi jo opisal v vsakršnem obziru. Toda v to mi primanjkuje jedino le časa. To, kar sedaj podajem Slovencem, je le odlomek, le mala drobtinica tega, kar bi rad opisal v knjigi o Kranjski deželi. Bodi za sedaj dovolj to. Ako meni ne bode dano, izvršiti tega dela, najde se morda drug mož, ki stori to. Morda se mu celo olajša delo s tem spisom. Sedaj je treba iskati virov skoro izključno le v nemških knjigah. Slovenci smo namreč jako zaostali pri popisovanju svojih dežel.

Kdor je že bil toliko prijazen, da je čital kak moj spis, videl je, da skušam pisati vedno kolikor mogoče domače. Tega načela se bom držal tudi pri tem spisovanju. Knjiga ta namenjena je celemu slovenskemu narodu in celemu narodu bodi tudi umevna.

Hvalil bom, kar je hvale vrednega pri nas; grajal, kar je graje vrednega. Nikomur se ne bom laskal. Tega sploh nisem delal nikdar. Sem ter tje pride tudi kaka šaljiva izpod peresa. Saj se razume samo ob sebi, da pri nas ni rayno vse tako modro prirojeno, da bi se ne mogel človek pošaliti s to ali ono naredbo. Nedolžna šala pa koristi dostikrat več, nego najostrejša graja.

Glavni nalog temu spisu pa bodi, da vzbuja in goji zanimanje in ljubezen naroda do mile in čarobne zemlje Kranjske. Saj je znano, da le onega predmeta se oklene človek najiskreneje, kojega pozna natančno.

(Dalje prih.)

Prijateljeva pisma.

(Piše Pavel Križ.)

V Pušcavi, na Silvestrovo 1896.

I.

Pragi moj prijatelj Jovo! — Kdo bi si mislil, da hiti čas tako nevzdržno? Saj ni še tako dolgo, kar sem ti bil pisal častitko o novem letu, pa glej, zopet je tu! Prijateljska dolžnost me veže, da ti pišem zopet letos. A malo čudno se ti bo zdelo seveda to, da

kar tako javno govorim s teboj, prijatelj, ki si vedno in v vsem oskromen. Ne boj se! Saj ne povem nič takega, kar bi ne smeli čuti drugi tovariši tvoji, o katerih si prepričan do dna duše, da jih družijo med seboj pravo tovarištvo, sveta navdušenost do svojega poklica! Drugi tako ne bodo čitali teh vrstic.

Ali kaj ti naj pišem, Jovo moj? To veš, da ti želim od srca sreče in blagostanja k novemu letu in pa — da govorim kratko — vse tisto ti želim, kar si želiš sam. Toliko te imam rad, da ti rečem naravnost: Če si srečen ti, čutim se srečnega tudi jaz. Kaj li hočeš še več?

Ob tem trenutku pa, ko lega staro, izrabljeno, od mnogih blagoslovljeno in od večih kletu leto v grob minljivosti, in ko se dviga v življenje zlato dete bežečega časa, budeč v nas upe in poživljajoč v srcih zaspale nade, ob tem trenutku, pravim, bude se tudi v meni, najsi životarim v teh pustinjah našega življenja, razne misli, ki bi nekaterim izmed njih prisodil lahko tudi nekaj resnosti. Če Bog da, prijatelj moj, in če se mi te razne misli ne razkade prej, povedal ti bom vse polagoma.

Povem ti pa precej sedaj v začetku, da te nečem učiti, ker nimam do tega nikake pravice. Morda ti je vse to, kar boš čital, znano, morda ti je taka ali slična misel spala kje v kakem skritem kotu plemenite duše tvoje, a treba je bilo koga — ne ravno mene! — da jo vzdrami in obudi v glavi tvoji! Glej, če storim jaz to, veselilo me bo resnično: saj bom prepričan, da niso misli slabe. Verjemi, da je dobra misel o dobrem tista, ki jo vzgojita dve duši zajedno! —

Znano ti je, da je človeška priroda nagnjena k slabemu bolj, nego k dobremu. Po lepem svetu, ki ga obseva dobrodelno solnce, siplječ žarke svoje na pravične in krivične, žive ljudi, ki ti kažejo jasno lice, ki se ti dobrikajo s sladkimi besedami, kateri so — da rečem na kratko — dobroti in prijaznosti sama, v resnici so pa črne duše, zlobna srca, ki bi te najraje pozobali, da se more kar tako pozobati človeško bitje! Oni iščejo slabo; s prihlinjeno uljudnostjo skušajo izviti iz tebe tvoje želje, tvoje misli, tvoje nazore, da ti kovarsko delajo za hrbtom ter skušajo zvijačno preprečiti uresničenje tvojih teženj. Poznam dosti takih ljudi!

Vprašam se pa, od kod li pride to? Če se mi neče razmišljati, odgovorim tako, kakor sem zapisal od zgoraj, da je namreč človeška priroda nagnjena k slabemu bolj, nego k dobremu. Sicer sem pa skušal tudi drugače razložiti to žalostno resnico. Kaj sem zapisal — resnico!

Vidiš, prijatelj moj, ravno to je tisto! Resnice in resnicoljubja nedostaja ljudem. Kdor zavrže resnico jedenkrat, ta jo tudi drugikrat, ker se boji, da mu ne bi izdala ona prvega greha. (Saj je vendar

greh, če kdo zameta resnico!) In tako se navadi. Resnici napove vojsko, resnicoljubje zamori v sebi: prvi in poglavitni blagi čut je ubit in uničen, za njim pade drugi in tretji in polagoma vsi, dokler ne ostane človeku, kakor sem že dejal, črna duša, zlobno srce in oni prijazni nasmeh na licu, umetna prijaznost, ki je gnusna človeku do skrajnosti. In poglej takemu človeku v oko! Kako se mu bliska v čudnem žaru prevare in zlohotnosti, kako se zrcali v njem temno dno blagih in dobrih čutov prazne duše, kako jasno se kaže v njem človek tak, kakršen je v istini. To oko, to oko!

To oko gleda v te, a ti vidiš v njem čuden, pretresljiv prizor: sebe vidiš, a sebe zaničevanega, okradenega časti in dobrega imena, krivega zlih dejanj. Ti si pa ob glasu svoje vesti čist in nekriv. Glej, Jovo moj, takega te napravi lahko človek, ki je vrgel resnico iz srca, ki nima iskrice resnicoljubja. In rečem spet, kakor sem dejal prej: In poglej takemu človeku v oko! Kako se mu bliska . . .

To oko, to oko!

(Dalje prih.)

Martin in Jera.

(J. Ravnikar.)

Devetnajsto poglavje.

Veselo srce tolaži, oživlja in pomaga, žalostno pa boli in mori.

Ro je starešina opravil svoj posel pri Juriju, gre na to še k ostalim vaščanom in sicer najprej k Antonu Zajcu, ki je pevajoč in žvižgajoč sekal drva. Zagledavši starešino, pogleda ga debelo in mu reče: „Ako iščeš denarja, starešina, prišel si zastonj k meni.“

Starešina: Kako je to mogoče, da ne bi imel denarja, ko vender poješ in žvižgaš kakor ptice, kadar so na konopljišči?

Zajec: Kadar bi si z vekanjem služil kruh, no, potem bi gotovo ne požvižgaval. Toda šalo na stran, kaj te dovede k meni?

Starešina: Nič drugega, kakor da ti povem, da so te vzeli za težaka pri zidanji cerkve in da bodeš imel 1 K 60 h plačila na dan.

Zajec: Ali je mogoče?

Starešina: Res je tako! V pondeljek se oglasi v gradu.

Zajec: Če je to resnica, kar mi praviš, tedaj te lepo zahvalim. Zdaj pa vidiš, zakaj sem danes popeval in požvižgaval.

Smejaje se gre starešina od njega dalje, govoreč sam s seboj: „V vsem svojem življenji nisem bil niti jedno uro tako zadovoljen, kakor je ta siromak.“

greh, če kdo zameta resnico!) In tako se navadi. Resnici napove vojsko, resnicoljubje zamori v sebi: prvi in poglavitni blagi čut je ubit in uničen, za njim pade drugi in tretji in polagoma vsi, dokler ne ostane človeku, kakor sem že dejal, črna duša, zlobno srce in oni prijazni nasmeh na licu, umetna prijaznost, ki je gnusna človeku do skrajnosti. In poglej takemu človeku v oko! Kako se mu bliska v čudnem žaru prevare in zlohotnosti, kako se zrcali v njem temno dno blagih in dobrih čutov prazne duše, kako jasno se kaže v njem človek tak, kakršen je v istini. To oko, to oko!

To oko gleda v te, a ti vidiš v njem čuden, pretresljiv prizor: sebe vidiš, a sebe zaničevanega, okradenega časti in dobrega imena, krivega zlih dejanj. Ti si pa ob glasu svoje vesti čist in nekriv. Glej, Jovo moj, takega te napravi lahko človek, ki je vrgel resnico iz srca, ki nima iskrice resnicoljubja. In rečem spet, kakor sem dejal prej: In poglej takemu človeku v oko! Kako se mu bliska . . .

To oko, to oko!

(Dalje prih.)

Martin in Jera.

(J. Ravnikar.)

Devetnajsto poglavje.

Veselo srce tolaži, oživlja in pomaga, žalostno pa boli in mori.

Ro je starešina opravil svoj posel pri Juriju, gre na to še k ostalim vaščanom in sicer najprej k Antonu Zajcu, ki je pevajoč in žvižgajoč sekal drva. Zagledavši starešino, pogleda ga debelo in mu reče: „Ako iščeš denarja, starešina, prišel si zastonj k meni.“

Starešina: Kako je to mogoče, da ne bi imel denarja, ko vender poješ in žvižgaš kakor ptice, kadar so na konopljišči?

Zajec: Kadar bi si z vekanjem služil kruh, no, potem bi gotovo ne požvižgaval. Toda šalo na stran, kaj te dovede k meni?

Starešina: Nič drugega, kakor da ti povem, da so te vzeli za težaka pri zidanji cerkve in da bodeš imel 1 K 60 h plačila na dan.

Zajec: Ali je mogoče?

Starešina: Res je tako! V pondeljek se oglasi v gradu.

Zajec: Če je to resnica, kar mi praviš, tedaj te lepo zahvalim. Zdaj pa vidiš, zakaj sem danes popeval in požvižgaval.

Smejaje se gre starešina od njega dalje, govoreč sam s seboj: „V vsem svojem življenji nisem bil niti jedno uro tako zadovoljen, kakor je ta siromak.“

Zajec hiti zdaj v hišo k ženi, veselo vriskajoč: „Hej žena! Veseli se! Ljubi Bog je mislil še vedno na nas. Jaz sem težak pri zidanji cerkve!“

Žena: Bodeš še čakal dolgo, da pride na tebe vrsta. Ti imaš vedno polno malho nade, a prazno kruha.

Zajec: Kruha nama ne bode manjkalo, ker imam zaslužek že v žepu.

Žena: Utegne ti dnine zmanjkati.

Zajec: Ne boj se tega, žena. Martin plačuje dninarje dobro in točno, torej mi zaslužka tudi ne zmanjka.

Žena: Ali se šališ, ali je resnica, kar mi govoriš o zidanji cerkve?

Zajec: Starešina je bil ravno zdaj tukaj pri meni in mi je naročil, da naj se v ponedeljek zglašim v gradu z drugimi delavci, kateri bodo delali pri zidanji cerkve, torej mora že res biti.

Žena: Ej, pa hvala Bogu! Nisem mislila, da še ućakam kako mirno in prijetno urico.

Zajec: Imela jih boš še mnogo. Veselim se tega, kakor malo dote. Zdaj se ne bodeš jezila, kadar pridem domov vesel in dobre volje; izročim ti vsak teden zaslužek do vinarja. Mene bi tudi nič več ne veselilo na svetu, kadar bi bil izgubil ves up, da ne pride tudi za te čas, ko porečeš veselo: Tudi jaz imam dobrega moža, akoravno mi je že zapravlil veliko dote. Odpusti mi! Ako da Bog, povrnem ti vse.

Žena: Tvoja dobra volja me veseli, toda bojim se, da je to vse lahkomisljenost.

Zajec: Morda kaj zanemarjam ali zapravljam?

Žena: Tega sicer ne trdim, ali ti nimaš nikoli nobene skrbi, kadar v hiši manjka kruha.

Zajec: Mari bi potem prišel kruh v hišo, če bi se žalostil od skrbi?

Žena: Jaz si ne morem pomagati, meni je vedno tako težko pri srci.

Zajec: Ohrabri se, žena! Bode ti skoraj lažje in boljše pri srci.

Žena: Vse to je lepo, toda ti nimaš cele kamižole za ponedeljek, da bi šel v nji v grad.

Zajec: Nič ne de, pojdem pa z razdrapano. Ti imaš vedno nepotrebne skrbi. To reče in gre zopet venkaj k tnalu sekat drva, kjer je delal do mraka. Od tega vaščana se odpravi starešina k Gorencu, ki pa ni bil doma. Sporočil mu je, kar je mislil, po sosedu Barvarju ter se je napotil na to v hišo Žibertovo.